

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

הבאת עצים ביום טוב

ל"א א' משנה: מביאין עצים (תלושים) מן השדה (שבתוך התחום ביום טוב), מן המכונס. ומן הקרפף (שהוא משתמר ומוקף), אפילו מן המפוזר (שבו, לא הקצה מדעתו).

אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף.¹

(ומקשה) והא אנן תנן מן הקרפף ואפילו מן המפוזרים?!

(ומתרץ) מתניתין יחידאה היא.

אמר רבא: עלי קנים ועלי גפנים, אף על גב דמכנפי להו ומותבי (מכנסם לפני יום טוב), כיון דאי מדלי זיקא מבדר להו (מגביהתם רוח, מפזרתם), כמפוזרים דמו ואסורין. ואי אתנח מנא (הניח כלי) מאתמול עליהו, שפיר דמי.

(המשך משנה): איזהו קרפף? כל שסמוך לעיר (ממש), דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת (במפתח), ואפילו בתוך תחום שבת (בקצהו הרחוק מהעיר).

(ומסיק) רבי יוסי תרתי לקולא קאמר (ומכשיר בסמוך בלא פותחת. ובפותחת בלא סמוך).

אמר רב סלא אמר רבי ירמיה: הלכה כרבי יוסי להקל.

שיטות הראשונים

הלכה כרבי יוסי להקל: רש"י פירש דלרבי יוסי בחדא מתרתי סגי, או בפותחת אף על פי שהוא רחוק ובלבד שיהא בתוך תחום שבת, או בסמוך לעיר אפילו בלא פותחת. וכן דעת רב"ד, רשב"א ורא"ש. אבל מדברי הרמב"ם נראה שהוא סובר דלרבי יוסי בין סמוך בין רחוק, לא שרי אלא דוקא בפותחת.² וכן דעת רבינו חננאל והעיטור. וכן פסק השו"ע.³

סמוך לעיר: כתבו רשב"א ורא"ש, דסמוך לעיר מיקרי בתוך שבעים אמה ושיריים.⁴ וכן פסק השו"ע.⁵

¹ רש"י פירש הטעם שאין מביאים עצים מפוזרים, משום שמוקצים הם. והר"ן (יז א ברי"ף, ד"ה ומאי) כתב שאחרים פירשו דטעמא משום גיבוב, דהוי כמעמר, וסבירא לן דכל מגבב אפילו בקרפף, מיחזי כמאן דעביד למחר. ומכונס שבשדות, מיחלף במפוזר. ומשום הכי אין מביאין אלא מן המכונס שבקרפף.

² שהרי כתב: מביאין מן המכונסין שברשות היחיד, ואפילו היתה מוקפת שלא לשם דירה, ובלבד שיהיה לה פותחת ותהיה בתוך תחום השבת. ואם חסר אחד מכל אלו - הרי הן מוקצה. וביאר הגר"א (תקא, ג. ס"ק י) דהרמב"ם לא גרס בגמרא "תרתי לקולא", אלא גרס שמע מינה דרבי יוסי לקולא קאמר. ובמילתא דרבי יוסי לא איסתפקו כלל, אלא בדברי יהודה.

³ או"ח תקא, ג. ומדברי הגר"א נראה שפסק כרש"י ושאר הפוסקים, דסגי באחד מהם (או בפותחת או בסמוכה). וכן פסק המשנ"ב (ס"ק טו) על פי האחרונים. מקורות: רא"ש (סי' ג). רמב"ם וראב"ד (הל' שביתת יום טוב, ב"ד והשגות). רבינו חננאל (ד"ה איבעיא; הו"ד בהגהות מיימוניות, שביתת יום טוב, ב"ד, ס"ק ע). העיטור (ח"ב, עשרת הדברות, הל' יום טוב, מחלוקת כב). רשב"א (עבוה"ק, בית מועד, ש"ב סי' ו; ח"י ד"ה גרסת). מאירי (שם הובאו השיטות והגירסאות, ל"א א', ד"ה ולענין קרפף).

⁴ שיריים הם ארבעה טפחים. ריטב"א (עירובין נ"ה א', ד"ה ומי). מאירי (בית הבחירה, עירובין ט"ז ב', ד"ה זה; כ"ג א', ד"ה ונשוב), ועוד.

⁵ או"ח תקא, ג. שבתוך שיעור זה, הרי הוא נחשב מכלל העיר בכל מקום. רשב"א. ובביאור פותחת כתב רש"י (ד"ה רבי יוסי): מפתח, שמשתמר. והב"י כתב: ופותחת דתנן פירוש מסגרת. ונראה לי דטעמא משום דכל שיש לו מסגרת מיחזי כחצר ולא הוו עצים

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקא)

ג. אין מביאין עצים מן השדה אפלו היו מכנסין שם מבערב, אבל מגבב הוא בשדה משלפניו וכו' בחצר לוקח לפניו (בית יוסף ורמב"ם) ומדליק שם. ומביאין מהמכנסין שברשות היחיד, ואפלו היתה מקפת שלא לשם דירה, ובלבד שיהיה בה מסגרת ותהיה בתוך תחום שבת; ואם חסר אחת מכל אלו, הרי הן מקצה.

בקיעת עצים

(ל"א א') **משנה:** אין מבקעין עצים, לא מן הקורות, ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב. ואין מבקעין לא בקרדום ולא במגרה (מסור) ולא במגל (שכולם כלי אומן, ונראה כעושה בו מלאכה), אלא בקופיץ.

(ומקשה) והאמרת רישא אין מבקעין כלל?!

אמר רב יהודה אמר שמואל: חסורי מחסרא (וטעמא דרישא משום מוקצה), והכי קתני: אין מבקעין מן הסואר של קורות (המושכות לארץ, של בנין), ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב (ואף על גב דהשתא להסקה קיימא, בין השמשות לאו להכי קיימא). אבל מבקעין מן הקורה שנשברה מערב יום טוב. וכשהן מבקעין, אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגרה, אלא בקופיץ?

תניא נמי הכי (כשמואל, דטעמא דמתניתין משום מוקצה): אין מבקעין עצים, לא מן הסואר של קורות, ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב, לפי שאינו מן המוכן.

(שינוי במשנה): ולא בקרדום. אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב: לא שנו (שאסור) אלא בנקבות שלו (בראש הרחב, שקוצצין בו העץ לרחבו, דדמי למלאכת אומן). אבל בזכרות שלו (בראש הקצר, שמבקעין בו עצים), מותר.

ואיכא דמתני לה אסיפא, אלא בקופיץ (מבקעין). אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב: לא שנו (שמותר) אלא בזכרות שלו. אבל בנקבות שלו, אסור.

שיטות הראשונים

וכשהן מבקעין אין מבקעין אלא בקופיץ: הראשונים התקשו, הרי ביקוע עצים, מכשירים שאפשר לעשותן מערב יו"ט הן, ומדוע הותרו! **ראב"ד** ביאר, דביקוע עצים מותר ע"י שינוי לכולי עלמא, לפי שאי אפשר לבשל ולאפות בלא עצים, ולפיכך עשו אותו כדיכת המלח שהתירו אותה ע"י שינוי. **תוספות**, **ראב"ה**, **רא"ש**, **רשב"א**, **רי"ד**, **ומרדכי** ביארו, שלא התירו לבקע אלא קורות גדולות שאי אפשר לאפות ולבשל בהן בלא ביקוע.⁶ וכן נראה מדברי **רמב"ם**.⁷ **רי"ז** כתב

שבתוכו כמוקצים. מקורות: רא"ש (סי' ג). רשב"א (עבוה"ק, בית מועד, ש"ב סי' ו, עמ' קצד).

⁶ סברה דטעמא דמתניתין לאו משום מוקצה תנא ברישא אין מבקעין עצים, אלא משום מלאכה וטרחא. והכי קאמר: אין מבקעין עצים לא מן הקורות הנשברים מערב יום טוב ועומדין להסק, ולא מן הקורה כו', וזו ואין צריך לומר זו קתני. והיינו דמותבינן, והאמרת רישא אין מבקעין כלל, והדר תני דבקופיץ שרי. רש"י.

⁷ דבעינן שינוי רשב"א.

⁸ אבל עצים של הסקה והם גדולים קצת, לא יבקעם, כיון שיכול לבשל ולאפות בהם בלא ביקוע, טירחא שלא לצורך הוא, ואב מלאכה דאורייתא, כדאמר בפ' כלל גדול (ע"ד ב') האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן. רא"ש.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שאפילו ביקועין קטנים כעין קיסמין מותרין.⁴⁰ והשו"ע פסק כרוב הראשונים.⁴¹

שבירת קורות ביד: כתב הטור דמלשון הרא"ש נראה דאפילו לשברם ביד נמי אסור (שהרי מכל מקום טירחא שלא לצורך היא, ואב מלאכה), ושטוב להחמיר. והביאו השו"ע בשם יש מי שאוסר.⁴²

ביקוע עצים בכלי בזכרות ונקבות שלו: בגמרא איכא תרי לישני. דעת רש"י ור"ן, דלא פליגי. ולתרווייהו לישני, כל שיש בו זכרות ונקבות, מותר בצד הזכרות, ואסור בצד הנקבות. ודעת רא"ה, רא"ש, רי"ד, מאירי, ועוד, דפליגי. ללשון ראשון, צד הצר שבקרדום מותר, וקופיץ משני צדדיו מותר. וללשון שני, כל צד שבקרדום אסור, ואף הקופיץ בצד רחב שבו. ולעניין הלכה, הרי"ף הביא שני הלשונות, ולא הכריע. המאירי פסק כלישנא קמא (על פי ירושלמי). רמב"ם, ספר העיטור, רי"ד, רשב"א, ורא"ש, פסקו כלישנא בתרא. וכן פסק השו"ע.⁴³ וכתבו תוספות דאין אנו בקיאים בקרדום היאך הם נעשים, ולכך יש לנו לאסור לבקע עצים, רק ביד. והביאם השו"ע בשם יש מי שאוסר אפילו בקופיץ.

שולחן ערוך

(הלכות יום טוב, סימן תקא)

- א. אין מבקעין עצים מן הקורות שעומדות לבנין, ולא מקורה שנסבבה ביום טוב, אפלו אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר. אבל אם נשברה מערב יום טוב, אם אי אפשר להסיקה בלא בקוע, מבקעין ממנה חתיכות גדולות; ולא יבקע לא בקרדום, ולא במגל, ולא במגרה, אלא בקופיץ (פירוש ספין של קצבים ויש עושין בו ב' ראשין דומה קצת לקרדום, וש"י) ובצד הקצר שלו, אבל לא בצד הרחב. ויש מי שאוסר אפלו בקופיץ, לפי שאין אנו בקיאים מהו, ולא התירו אלא בספין.
- ב. עצים גדולים קצת וראוים להסקה בלא בקוע, לא יבקע כלל, ואפלו לשברם ביד יש מי שאוסר.

⁹ שכתב (הל' שביתת יום טוב, ד, י): "ולמה אסרו בקרדום וכיוצא בו? שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, שהרי אפשר היה לו לבקע מערב יום טוב. ולמה לא נאסר הבקוע כלל? מפני שאפשר שיפגע עץ עבה ולא יוכל להבעירו וימנע מלבשל, לפיכך התירו לבקע בשנוי." כן דייקו רשב"א ורא"ש.

¹⁰ שהביקוע צורך הבערה הוא, וכשם שההבערה מותרת ביום טוב, כך הביקוע מותר ביום טוב, ואפילו אם יש לו כמה עצים מבוקעין מאתמול, צריך עוד לסלת ולקטום בשעת הסקה כפי הצורך. ריא"ז.

¹¹ או"ח תקא, ב. מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' שביתת יום טוב, ד, י). רא"ש (ס' ד). רשב"א (ח' ל"א א', ד"ה אין מבקעין; עבודת הקודש, בית מועד, ב, עמ' קעב). תוספות (הו"ד ברשב"א ור"ן). ר"ן (יז ב ברי"ף, ד"ה ומקשו). ראב"י (ח"ג, הל' יום טוב, ס' תשעז; הו"ד במרדכי). מרדכי (רמז תרצא). ריא"ז (פסקיו, פ"ד, ב, ד).

¹² או"ח תקא, ב. אבל ה"י כתב, שבתוספתא דביצה (ג, י) משמע דשרי לבקע ביד, דתניא: לא יתן אדם אבן על גבי בקעת כדי לשברה. אבל מכניסה בחור ושוברה. והביאו בביאור הגר"א (ס"ק ו). וכן פסק להתיר ב"ם של שלמה' (פ"ד, ס' ז). והמשנ"ב (ס"ק י, על פי אחרונים) מצדד לאסור.

¹³ או"ח תקא, א. מקורות: רמב"ם (שביתת יום טוב, ד, י). עיטור (ח"ב, הל' יום טוב, מחלוקת כב; הו"ד ברא"ש). רא"ש (ס' ד). תוספות (ד"ה אבל). רש"י (ל"א ב', ד"ה ואיכא). ר"ן (יז ב ברי"ף, ד"ה לא שנו). רי"ד (תוספותיו, ל"א ב', ד"ה ל"ש; פסקיו, ד"ה ואמר רב חננאל). מאירי (ל"א א'). רשב"א (עבוה"ק, בית מועד, ב, עמ' קסט).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

סתירת בניין וחומות

(ל"א ב') **משנה:** בית שהוא מלא פירות ונפחת (מאליו), נוטל ממקום הפחת.⁴⁴ רבי מאיר אומר: אף פוחת לכתחלה ונוטל.

(ומקשה) ואמאי?! והא קא סתר אוהלא!

(ומתיר) אמר רב נחומי בר אדא אמר שמואל: באוירא דליבני (סדור של אבנים בלא טיט).

(ומקשה) איני?! והאמר רב נחמן: הני ליבני דאייתור מבניינא, שרי לטלטולינהו בשבתא, הואיל וחזי למזגא עלייהו. שרגינהו (סדרם זו על זו), ודאי אקצינהו (גלי דעתיה שמקצן לבנין, ואסור לטלטלינהו, ומתניתין נמי נתסר מדרבנן, שהרי מטלטלן).

אמר רבי זירא: ביום טוב אמרו (ביום טוב התיר רבי מאיר. כיון דמדרבנן הוא דאסור, ומשום שמחת יו"ט שרי, שהרי מותר בו אוכל נפש), אבל לא בשבת (משום טלטול, כרב נחמן).

אמר שמואל: חומות שבקרקע (קשרי חבלים של דלתות ופתחי בורות ומערה), מתיר (את הקשר, דהא לאו קשר של קיימא הוא, שהרי להתיר תמיד הוא עשוי). אבל לא מפקיע (החבל לסתור עבותו וגדילתו) ולא חותך (דהא סתירה היא, ויש סתירה בבניין של קרקע). שבכלים, מתיר ומפקיע וחותר (דאין סתירה בכלים). אחד שבת ואחד יום טוב.

שיטות הראשונים

בית שהוא מלא פירות ונפחת: פסקו הראשונים כתנא קמא, שאסור לפחות אותו כדי ליטול מן הפירות ביום טוב. ואם נפחת מאליו, נוטל ממקום הפחת. וכן פסק השו"ע.⁴⁵

דבר שהוקצה בין השמשות מחמת איסור דרבנן: הקשו הראשונים אמאי נוטל ממקום הפחת, הא הוה מוקצה בין השמשות, דאסור לפוחתו ביום טוב מדרבנן, ומגו דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא! רש"י ביאר, דבמוקצה דרבנן לא אמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות.⁴⁶ וכן דעת אור זרוע, ורא"ש.⁴⁷ דעת רשב"א שנוטל רק מבית רעוע

⁴⁴ ולא אמרינן מוקצין מחמת איסור הן, דאין יכול לפחתו ביום טוב, ואסח דעתו מינייהו, דכיון דלא הוה פחיתתו איסורא דאורייתא, כדמוקמינן לה באוירא דלבני, לאו מוקצה נינהו, כדאמר גבי טבל בשלהי פרקין (ל"ד ב'): שהוא מוכן אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן. רש"י. ור' להלן.

⁴⁵ או"ח תקיח.ט. מקורות: רמב"ם (הל' שביתת יו"ט ב,ט). רשב"א (עבוה"ק ב,ז). רבינו ירוחם (נתיב ד, ח"ב). ריא"ז (הלכה ב, סעי' ה).

⁴⁶ וכאן האיסור לפחות רק מדרבנן (כדמוקי לה באוירא דלבני). והקשו תוספות מדאמר במסכת שבת (מ"ג א') גבי סל לפני האפרוחים, מגו דאתקצאי, אף על גב דאין שם מוקצה אלא מדרבנן. וכן גבי גלגל מוכני שיש עליה מעות. וכתבו לתרץ בשם הר"ר משה דלא אמרו (מגו דאתקצאי באיסור דרבנן) אלא כשהמוקצה אינו מסתלק מן העולם, כגון מעות שעל גבי הכר שאף על פי שנטלם, עדיין הן בעולם. אבל בטבל, מיד שתקנו הטבל מסתלק המוקצה מכל וכל.

והקשו תוספות, והא אמרינן בחולין (י"ד א') השוחט בשבת אסור באכילה ליומא ונסבין חבריא למימר ר' יהודה היא דמגו דאתקצאי לבין השמשות שהיתה חיה אסורה ואף על גב דעכשיו כשנשחטה נסתלק המוקצה מן העולם! ותירצו, דכיון דבין השמשות היתה מוקצה מחמת חסרון מלאכה דאורייתא, אמרינן מגו, אף על פי שהמוקצה נסתלק מן העולם.

וכתבו תוספות דמכל מקום קשה, דהכא הפחת (הלבנים) הוי בעולם, דומיא דמוכני שיש עליה מעות דהוי המוקצה בעולם אף על פי שאינו כאן, שהוא במקום אחר, הכי נמי גבי הפחת הכי איתא. עיי"ש.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שנפחת, שדעתו שיפחת.¹⁸ ודעת רמב"ן ורא"ה, שאפילו מבית בריא. ולא אמרינן מוקצה מחמת איסור, אלא בשהאיסור בגופן של פירות, או שנעשה בסיס לדבר האסור.¹⁹ וכן סתמו רי"ף ורמב"ם. וכדבריהם סתם השו"ע.²⁰

טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש: הקשה המרדכי והלא מטלטל האבנים והעפר שהן מוקצות. וכתב בשם ריב"א, דטלטול מוקצה שהוא לצורך אוכל נפש, מותר לטלטלו כדי לקחת האוכל.²¹ וכן כתבו תוספות בשם ריצב"א. וכן פסקו שו"ע ורמ"א.²²

חותמות שבקרקע: כתב המרדכי דהא דלא מפקיע וחותר, דוקא כשעשוי לקיום על מנת שלא להסירן בשבת. אבל אם אינו עשוי לקיום כלל, שרי. וכן פסק השו"ע.²³

סתירת חותמות שבכלים, של עץ ומתכת: דעת ר"י, רא"ש, ומרדכי, דחותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר, היינו דוקא כעין קשירת חבל וכיוצא בו. אבל פותחת של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר. דבכלי נמי שייך בנין גמור וסתירה גמורה.²⁴ ודעת ראב"ן, רבי אליעזר ממיץ, אור זרוע, ומרדכי, דאפילו בשל עץ ושל מתכות שרי. והסמ"ק הביא הדעות, וכתב שעל ידי גוי יש להקל. וכן פסק השו"ע.²⁵

בניין בכלים: דעת רב האי גאון, רי"ף, רש"י, ראב"ן, יראים, אור זרוע, ומרדכי, שאין בניין וסתירה בכלים כלל.²⁶ דעת

¹⁷ וממילא שמעינן, דבית שהוא בנין גמור, שיש בו משום סתירת אוהל, והוא מלא פירות וסתום ונפחת, שאסור ליטול ממנו, דמוקצין הן מחמת איסור (ואיתקצאי בין השמשות מחמת איסור) דאינו יכול לפוחתן ביום טוב. אור זרוע. ואפילו לרבי שמעון, דלא שרי אלא בסוכה רעועה שנפלה. רא"ש.

¹⁸ ואם היה הבית בריא, אסור, שאין דעתו עליהם. ואסור אף לרבי שמעון, כשמן שבכוס וקערה ועששית.

¹⁹ דומיא דכר. אבל הכא הפירות ראויין, ולא נעשו בסיס לבית, אלא שדבר אחר גורם שאינו יכול להנות מהן. ואינו אלא כאילו היו פירותיו במקום שאינו יכול להלך שם.

²⁰ או"ח תקיח, ט. והסכימו לדבריו האחרונים (ים של שלמה, סי' ת; מג"א, ס"ק יד; אליה רבה, ס"ק כ, ועוד. וכן נראה בביאור הגר"א). אמנם בביאור הלכה (ד"ה בית שהיה) כתב שלכתחילה אין להקל בזה, שכן הרבה מהראשונים (רש"י, אור זרוע, רא"ש, רשב"א, ועוד, עיי"ש) מחמירים בבית שהוא בניין גמור.

²¹ והביא ראייה ממנהגינו שאנו מסיקין על גבי אפר שהוסק ביום טוב שהוא מוקצה, ומטלטלין אותו לצורך אוכל נפש לכסות הפשטידא. ותמה עליו הב"י, דאם כן למה לא התירו לשחוט לכתחלה כדי לכסות באפר שהוסק ביום טוב!

²² שו"ע (או"ח תקז, ד, משנ"ב ס"ק כא); רמ"א (או"ח תקטז).

²³ או"ח שיד, י. מקורות: מרדכי (שבת, פרק חבית, סי' תלח).

²⁴ כן הסיקו הראשונים מפרק בכל מערבין (עירובין ל"ד ב' - ל"ה א'), אמתניתין דנתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח הרי זה עירוב, דאוקמוה רבה ורב יוסף במגדל של עץ, ומסקינן דמתניתין במנעול וקטיר במיתנא היא, ובעי סכינא למיפסקיה.

²⁵ או"ח שיד, ז. והמשנ"ב כתב (ס"ק לז): ויש שכתבו דדוקא בהפסד מרובה או שנחפז הרבה לצורך מצוה. וכל זה בשבירת הפותחת אבל לפתוח אותו בסכין או במחט גדול שרי אפילו דלת של בית. מקורות: ר"י (הו"ד בתוספות עירובין ל"ה א', ד"ה בעי סכינא; שבת קמ"ו א', ד"ה מתיר). רא"ש (סי' ה). מרדכי (שבת, פרק חבית, סי' תלח). רבי אליעזר ממיץ (יראים, סי' רעד, ד"ה מחללי שבת; הו"ד בסמ"ג וסמ"ק ומרדכי). סמ"ק (מצוה רפב, ד"ה והסותר). סמ"ג (לאוין, סה). אור זרוע (ח"ב, הל' שבת, סי' עח, אות יב; הו"ד בדרכי משה, סי' שיד, אות ו). מרדכי (שבת סי' שעט). ראב"ן (הו"ד בראבי"ה, הל' יום טוב, מסכת ביצה, סי' תשלז).

²⁶ זה לשון רש"י (ביצה י"א ב'): "אין איסור בנין וסתירה בכלים, אלא בבתיים דנחייב בבנין כל דהו. והעושה כלי או גומרו ביום טוב או בשבת, משום מכה בפטיש הוא דמחייב, שהוא חיוב לכל גמר מלאכה, או אם הוא דבר שהוא מחליקו, חייב משום ממחק, ואם צריך קיצוע, חייב משום מחתך, וכן אורג או מיסך או תופר. אבל בנין וסתירה לא שייך בהו לאחיובי בסלוק וחזרה, דהא דתנן (שבת ק"ב ב'): הבונה כל שהוא, בבתיים תנן". ועל המימרא (שבת מ"ז א') המחזיר מיטה של טרסיים בשבת, חייב חטאת, פירש רש"י: "הוא תחלתו וגמרו, ונמצא עושה כלי, וחייב משום מכה בפטיש, אב לכל גומרי מלאכה, ולא משום בנין, דאין בנין בכלים".

הנפקא מינה אם לחייבו משום בונה או משום מכה בפטיש, לגבי שובר את הכלי. שאם החיוב משום בונה, חייב גם משום סותר

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

תוספות, סמ"ג, רי"ד, רמב"ן, רשב"א, רא"ש, ריטב"א, ר"ן, מאירי, שהעושה כלי או מתקן כלי מתחילתו, אין לך בנין גדול מזה, ואינו נקרא בנין בכלים, אלא עושה כלי, וחייב. ודעת רז"ה, כי אמרינן אין בנין בכלים, הני מילי בשני כלים זה על גבי זה.²⁷ אבל בכלי אחד, דברי הכל, יש בנין.²⁸ והשו"ע פסק **כתוספות**.²⁹

הגדרת כלי: רש"י, אור זרוע, וריב"א ביארו, כל תיבה שאינה מחזקת ארבעים סאה בלת. ורשב"א כתב, דאפילו כלי מחזיק מ' סאה בלח, שהם כוריים ביבש, כלי קטן מיחשב לענין זה. והרמ"א פסק **כאור זרוע**.³⁰

ביאור ההגדרה, מתי יש בנין בכלים: לסוברים שיש אופנים של בניין בכלים - **תוספות, רמב"ן, ורשב"א** ביארו, "שהעושה דבר מתחילתו, חייב משום עושה כלי, הוא הבונה". **תוספות, רא"ש, רי"ד**,³¹ **סמ"ג, וסמ"ק** ביארו, ש"כל בנין שצריך גבורה ואומנות בכלים, שייך בהו בניין".³²

סתירה בכלים: דעת **תוספות ורא"ש** שכמו שיש בניין בכלים (כשעושהו מתחילתו), כן יש סתירה בכלים. ובהכרח מתניתין דשובר אדם את החבית (שבת קמ"ו א'), בחבית רעועה. ודעת **רשב"א וריטב"א** שאף במקרה שיש בניין בכלים, אין בהכרח סתירה בכלים. ומתניתין אף בחבית שלימה.^{33,34}

(אמנם ראה להלן, סיעת ראשונים הסוברים שיש בנין בכלים, אבל אין סתירה בכלים).

²⁷ כגון שידה תיבה ומגדל (שהוזכרו בענין הזה בפרק כל הכלים) שדרך בני אדם לעשותם תחתים שניים ושלישים, וכן זקיפת המנורה ביום טוב, דאוקימנא (במסכת ביצה, בפרק יום טוב) במנורה של חוליות, שפעמים שמחברין ב' קטנות, ועושין מהן אחת גדולה. רז"ה.

²⁸ כרב דאמר חייב משום בונה. ועד כאן לא פליג עליה שמואל (שבת ק"ב ב') ואמר שאין דרך בנין בכך, אלא בשופתא דקופינא שהוא דבר מועט, אבל בעשיית כולו או רובו בדרך בנין, שישים נסר על גבי נסר, או כיוצא בזה, דברי הכל יש בה משום בנין. רז"ה.

²⁹ או"ח שיד, א. **ודעת הגר"א** (ס"ק ג-ד) **שאינו בניין וסתירה בכלים**, אלא כל שעושה תיקון לכלי, חייב משום מכה בפטיש (כ"כ בפסקי הגר"א). מקורות: רב האי גאון (הו"ד ברשב"א ריש פרק הבונה). רי"ף (כן כתב ר"ן, סו"פ כירה בדעתו). רש"י (שבת מ"ז א', ד"ה חייב חטאת; ביצה י"א ב', ד"ה דאין בנין). יראים (ס"י רעד). ראב"ן (הו"ד בראב"ה). ראב"ה (הל' יום טוב, מסכת ביצה, ס"י תשל"ז). מרדכי (שבת, ס"י שעט). תוספות (קמ"ו ב', ד"ה שובר. עירובין ל"ד ב', ד"ה ואמאי). רא"ש (שבת, פרק כב ס"ו ו, ובתוספותיו ק"ב ב', ד"ה עייל). רמב"ן (ק"ב ב', ד"ה רב אמר). רשב"א (ק"ב ב', ד"ה האי מאן; קמ"ו א', ד"ה מתני'). ריטב"א (ק"ב ב', ד"ה עייל שופתא; קמ"ו א', ד"ה מתני'). מאירי (ק"ב ב', ד"ה העושה נקב). רי"ד ורז"ה (שבת ק"ב ב', ריש פרק הבונה). שאר מקורות ראה פסקאות קודמות.

³⁰ או"ח שיד, א. מקורות: רש"י (עירובין ל"ה א', ד"ה ומתניתין). רשב"א (ח"י עירובין ל"ד ב', ד"ה גמ' הכא במגדל). ריב"א (הו"ד בריטב"א עירובין). ריטב"א (עירובין ל"ה א', ד"ה אביי ורבא).

³¹ זה לשון פסקי רי"ד: "ומאי דאמרינן בכמה דוכתי אין בניין בכלים, זה נאמר בדבר שהכלי עשוי ונתפרק, כגון רגלי המיטה שנתפרקה, ורגלי הספסל שנפלו וכיוצא בהן, וכן דלתות השידה והתיבה והמגדל שהן כלים, ובכל אלה אין צריך מעשה אומן לחזרתן, אלא גם ההדיוט יכול להחזירן. על כזה וכיוצא בו אמרינן אין בניין בכלים."

³² ואולי יש חילוק בין הסיעות, שלרא"ש ודעימיה, כל תיקון גמור אסור בכלי. ולרמב"ן ורשב"א, רק אם עושה הכלי מתחילתו. אבל כל שעדיין שם כלי עליו, אפילו בתיקון גמור (שדורש אומנות), אין 'בונה'.

³³ אמנם יש חילוק בין רשב"א לריטב"א. דלרשב"א, אין סתירה בכלים רק בכלי קטן. אבל כלי גדול הוא כמו אוהל, ושייך ביה בניין וסתירה. ודעת ריטב"א, דאינו נכון לחלוק בדבר זה בין מגדל גדול למגדל קטן, אלא כל מגדל של עץ כיון שנעשה דרך בנין ושבירי עומדים לתקן, חשיבא שבירתו סתירה על מנת לבנות. מה שאין כן בחבית שאין לה חזרה, שאפילו היא גדולה, אין בשבירתה משום סתירה. מקורות: רשב"א, ריטב"א, ותוספות (קמ"ו א', ד"ה מתני' שובר). רא"ש (שבת, פרק כב ס"ו ו).

³⁴ לגבי פסקי הרמב"ם צ"ב. בניין בכלים: במקום אחד (הל' שבת יג, פסק: "...העושה כלי אדמה... המכניס יד הקרד"ם בתוך העין שלו - הרי זה תולדת בונה... וביאר המגיד משנה בדעת הרמב"ם, שכשעושה כלי מתחילתו, חייב. אמנם להלן שם (הל' שבת יטז) פסק: "המנפח בקלי זכוכית... הרי זה תולדת מכה בפטיש". ואמאי לא חייב משום בונה! (ועוד, ראה הל' שבת כב, כה). וראה 'אבן האזל' (הל' שבת יז).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקיח)

ט. בית שהוא מלא פרות מוכנים ונפחת, נוטל ממקום הפחת.

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקיט)

ג. להתיר ולהפקיע ולחתך חותמות שבפלים ושבקרקע ולשבר פותחות, כדינם בשבת כך דינם ביום טוב (וע"ל סי' שיד, סעיף ז').

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיד)

א. אין בנן וסתירה בכלים. והני מילי, שאינו בנן ממש כגון חבית, הגה: שאינה מחזקת ארבעים סאה (ת"ה סי' ס"ה), שנשברה ודבק שבירה בזפת, יכול לשברה לקח מה שבתוכה ובלבד שלא יכון לנקבה נקב יפה שיהיה לה לפתח, דאם כן הוה ליה מתקן מנא; אבל אם היא שלמה, אסור לשברה אפלו בענן שאינו עושה פלי.

ז. חותמות שבפלים, כגון: שדה, תבה ומגדל שהכסוי שלהם קשור בהם בחבל, יכול להתירו או לחתכו בסכין או להתיר קליעתו; ודוקא כעין קשירת חבל וכיוצא בו; אבל פותחת של עץ ושל מתכת, אסור להפקיע ולשבר דבכלים נמי שיהו בנן גמור וסתירה. ומטעם זה אסור להסיר הצירים שאחורי התיבה אם נאבד המפתח, ויש מתירים בזו. ושבירת פותחות של תבות, יש מתיר ויש אוסר, ויש להתיר על ידי גוי.

י. חותמות שבקרקע, כגון דלת של בור שקשור בו חבל, יכול להתירו דלאו קשר של קימא הוא, שהרי עומד להתיר; אבל לא מפקיע וחותך, משום סתירה; ודוקא כשעשוי לקיים על מנת שלא להסירו בשבת, אבל אם אינו עשוי לקיים כלל, מתיר. ומטעם זה מתיר להסיר דף שמשימין אותו לפני התנור ושורקין אותו בטיט, שאינו עשוי לקיים.

(הלכות יום טוב, סימן תקט)

ז. הגה: ...ומתיר לטלטל מקצה לצרף אכל נפש ושמת יום טוב (מרדכי פ' בכל מערבין, ובית יוסף בשם התוספות פ"ק דביצה).

סתירה בכלים: הרמב"ם פסק (הל' שבת יטו): "הסותר... או שפרק עץ תקוע - הרי זה תולדת סותר, וחב"ב. הרי שיש סתירה בכלים (ראה לעיל מיניה, הלכה יג). ואילו במקום אחר (הל' שבת כגב) פסק: "שובר אדם את החבית לאכל ממנה גרוגרות, ובלבד שלא יתפנו לעשות פלי". ולא הגביל הדין לחבית רעועה, משמע שמוטר בכל אופן, אף שסותר הכלי!